

4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2 т. / П. П. Андрушко, О. Ф. Бантишев, О. О. Бахуринська, П. С. Берзін, Т. В. Варфоломєєва та ін.; за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. К.: Атлетика: КНТ; Центр учбової літератури, 2009. Т. 2. 624 с.
5. Большая советская энциклопедия. URL: <https://slovar.cc/enc/bse/2042403.html>
6. Інструкція про організацію речового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України в мирний час та особливий період № 232 від 29.04.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0768-16>
7. Головащук І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. К.: Наук. думка, 2004. 448 с.
8. Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. 4-те вид., змін. і доп. К.: Скіф, 2009. 536 с.
9. Митний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2012, № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
10. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
11. Золотоголов В. Г. Энциклопедический словарь по экономике. Минск: Польша, 1997. 575 с.
12. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах 1973–2000 рр. Х.: Одиссей, 2000. 448 с.
13. Цивільний кодекс України в діючій редакції // Офіційний веб-портал Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page4>

УДК 343.13

ДРОЗД А.В.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ОСОБИ

Стаття присвячена визначенню сучасних проблем забезпечення недоторканості права власності під час проведення обшуку особи. Вказано, що відсутність у діючому кримінальному процесуальному законодавстві України єдиної норми, яка б регулювала питання сутності та порядку проведення особистого обшуку створює сприятливе підґрунтя для порушення права власності особи. На підставі проведеного дослідження запропоновано передбачити у КПК України окрему норму (ст. 234-1), присвячену порядку проведення обшуку особи, наведено зміст цієї статті, в якій визначено мету даної слідчої (розшукової) дії, випадки її проведення без ухвали слідчого судді.

Ключові слова: кримінальне провадження; право власності; обшук; обшук особи; затримання, тимчасове вилучення майна.

Стаття посвящена определению современных проблем обеспечения неприкосновенности права собственности при проведении обыска лица. Указано, что отсутствие в действующем уголовном процессуальном законодательстве Украины единой нормы, которая бы регулировала вопросы сущности и порядка проведения личного обыска создает благоприятную почву для нарушения права собственности лица. На основании проведенного исследования предложено предусмотреть в УПК Украины отдельную норму (ст. 234-1), посвященную порядку проведения обыска лица, приведено содержание этой статьи, в которой определены цели данного следственного (розыскного) действия, случаи ее проведения без постановления следственного судьи.

Ключевые слова: уголовное производство; право собственности; обыск; личный обыск; задержание, временное изъятие имущества.

© ДРОЗД А.В. – аспірант (Харківський національний університет внутрішніх справ)

The article is devoted to the definition of modern problems of ensuring the inviolability of the right of ownership during a search of a person. It is indicated that the absence in the current criminal procedural legislation of Ukraine of a single norm, which would regulate the issues of the nature and procedure of conducting a personal search, creates favorable conditions for the violation of a person's right to property. Based on the study, it was proposed to provide for a separate standard in the Criminal Procedure Code of Ukraine (Art. 234-1), devoted to the search procedure for a person, the content of this article, which defines the objectives of this investigative (investigative) action, cases of its conduct without a decision of the investigating judge.

Key words: *criminal proceedings; property rights; search; personal search; detention, temporary seizure of property.*

Постановка проблеми. Забезпечення недоторканості права власності особи є одним із основних завдань держави, яке відбувається шляхом розробки та прийняття норм законодавства з подальшим контролем за реалізацією та впровадженням даних положень у життя суспільства. Обмеження права власності особи у кримінальному провадженні може відбуватись під час здійснення огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку, тимчасового доступу до речей або документів, арешту майна тощо. Незважаючи на наявність у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України нормативного закріплення порядку проведення вказаних процесуальних дій, в практичній діяльності непоодинокі випадки недотримання вимог закону, що неминуче призводить до порушення недоторканості права власності особи, в тому числі під час здійснення особистого обшуку. Відсутність в КПК України єдиних уніфікованих положень з питань визначення сутності та порядку проведення особистого обшуку призводить до порушення права власності особи.

Стан дослідження. Проблема проведення особистого обшуку досліджували такі вчені, як С.А. Альперт, В.Д. Берназ, Т.В. Варфоломеева, В.І. Бояров, Є.Г. Коваленко, Л.М. Лобойко, Г.М. Омеляненко, В.О. Попелюшко, В.Т. Маляренко, В.В. Молдаван, В.М. Тертишник та ін. Утім, вказані вчені досліджували це питання за часів дії КПК України 1960 року без урахування норм КПК України 2012 року. Останнім часом проблема регламентації даної слідчої (розшукової) дії вивчається такими правниками, як О.Г. Комарницька, О.Ю. Татаров, Л.Д. Удалова та інші. Разом з тим, слід наголосити, що на сьогодні проблема правової регламентації особистого обшуку залишається невирішеною, що вимагає від нас висловлення власної позиції з окресленого питання.

Метою статті є визначення сучасних проблем забезпечення недоторканості права власності під час проведення особистого обшуку особи та висловлення пропозицій щодо вдосконалення чинного КПК України в аспекті дослідженого питання.

Виклад основного матеріалу. Починаючи дослідження, слід вказати, що, на відміну від чинного КПК України, у положеннях ст. 184 КПК України 1960 р. було регламентовано порядок проведення обшуку особи. Тож, не зрозумілою залишається позиція законодавця, який «обійшов» нормативне закріплення і регламентацію особистого обшуку особи як окремої слідчої (розшукової) дії.

У зв'язку з відсутністю чіткої правової регламентації особистого обшуку серед науковців висловлюються протилежні позиції щодо сутності та порядку проведення даної слідчої (розшукової) дії. За дослідженням Л.Д. Удалової, особистий обшук є особливим видом обшуку та має власний специфічний порядок проведення [1, с. 11]. Протилежну позицію висловлює М.В. Капустина, яка вважає, що особистий обшук не є самостійною слідчою дією, а проявляється у тимчасовому вилученні майна, в наслідок чого не потребує додатково законодавчого закріплення [2]. З такою позицією важко погодитись, оскільки у даному випадку відбувається змішування різних процесуальних дій, які різняться між собою сутністю, завданням, метою тощо.

Системний аналіз чинного кримінального процесуального законодавства надає можливість зробити наступні попередні висновки щодо порядку проведення особистого обшуку:

1) особистий обшук може проводитися під час затримання уповноваженою службовою особою (ч. 3 ст. 208 КПК України) та під час обшуку житла чи іншого володіння особи (ч. 5 ст. 236 КПК України).

2) порядок проведення особистого обшуку як самостійної слідчої (розшукової) дії чинним КПК України не регламентовано;

3) особистий обшук під час затримання може проводити уповноважена службова особа, слідчий, прокурор (ч. 3 ст. 208 КПК), а під час обшуку житла чи іншого володіння особи лише слідчий або прокурор (ч. 5 ст. 236 КПК);

4) в ході проведення особистого обшуку обов'язкова присутність двох понять;

5) особистий обшук здійснюється особою тієї самої статі, що і обшукуваний;

6) існує можливість тимчасового вилучення майна у затриманої особи в ході її обшуку;

7) результатом особистого обшуку є складання протоколу затримання особи, або відображення даного факту у протоколі обшуку житла чи іншого володіння особи.

Поряд із цим, слід погодитись з О. Комарницькою, яка зауважує, що у переважній більшості на практиці застосовується два випадки проведення особистого обшуку: під час її затримання особи та під час обшуку особи, яка перебуває в житлі чи іншому володінні і відносно якої є достатні дані вважати, що вона переховує на собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження. Власне кажучи, за змістом КПК України це є вичерпний перелік безпосередніх підстав проведення особисто обшуку, який на жаль не задовольняє вимоги практики [3, с. 45].

Спірним залишається питання, чи потрібно отримувати ухвалу слідчого судді на особистий обшук. Так, окремі науковці виокремлюють певні випадки, коли проведення особистого обшуку дозволяється без ухвали слідчого судді, а саме: 1) під час фізичного захоплення особи уповноваженими на те службовими особами, якщо є достатні підстави вважати, що така особа має при собі зброю, предмети, які вилученні законом з обігу або інші предмети, які становлять загрозу для оточуючих, чи намагається звільнитися від речей, які викривають її чи інших осіб у вчиненні кримінального правопорушення; 2) під час затримання особи з метою приводу на підставі ухвали слідчого судді або суду; 3) під час затримання особи уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді або суду; 4) під час виконання ухвали слідчого судді або суду про здійснення приводу; 5) під час виконання ухвали слідчого судді або суду про застосування щодо підозрюваного (обвинуваченого) запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; 6) під час виконання ухвали слідчого судді про застосування тимчасового або екстрадиційного арешту; 7) за наявності достатніх підстав вважати, що особа, яка перебуває в приміщенні, де проводиться обшук, приховує при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження [4, с. 297].

Неоднозначною є й судова практика з окресленого питання. Так, загалом, слідчі судді відмовляють у задоволенні клопотання про проведення особистого обшуку, посилаючись на відсутність правової регламентації розгляду такого клопотання. Наприклад, ухвалою Тальнівського районного суду Черкаської області по справі № 704/2044/13-к слідчий суддя не задовольнив клопотання про проведення особистого обшуку, яке ініціював слідчий та прокурор, аргументуючи необхідність проведення даної слідчої (розшукової) дії у зв'язку із причетністю «Особа_2» до розбійного нападу, а також наявності достатніх підстав вважати, що дана особа може носити при собі вогнепальну зброю. Суд, аргументуючи залишення даного клопотання без розгляду, вказує на те, що чинним КПК України не передбачений розгляд на стадії досудового розслідування клопотання на проведення особистого обшуку [5].

Отже, можна зрозуміти, що фактично особистий обшук особи існує як різновид слідчої (розшукової) дії, втім отримати дозвіл суду на його проведення не уявляється можливим внаслідок відсутності чіткого законодавчого врегулювання даного питання.

Як було вище вказано, обшук особи може бути здійснено під час затримання особи в порядку (ч. 3 ст. 208 КПК України). Крім того, на вимогу ч. 1 ст. 168 КПК України, особа, яка здійснила законне затримання, зобов'язана одночасно із доставленням затриманої особи до слідчого, прокурора, іншої уповноваженої службової особи передати їй тимчасово вилучене майно. Процедура передачі майна, яке було тимчасово вилучено в ході затримання, фіксується у протоколі, що є гарантією захисту недоторканності права власності особи.

Слід зазначити, що в основному затримання правопорушника та подальше доставлення його до органу досудового розслідування відбувається до моменту внесення відомостей до ЄРДР. А отже й вилучення майна також необхідно проводити на даному етапі, а саме тоді, коли досудове розслідування ще не розпочате. Втім, тимчасове вилучення майна як захід забезпечення кримінального провадження можливий бути здійснений лише після внесення відомостей до ЄРДР. У зв'язку з тим, у практичній діяльності виникає низка питань. Чи можна тимчасово вилучити майно під час фактичного затримання особи, якщо є підстави вважати, що при особі знаходяться речі чи предмети, що вилучені з обігу, або інші предмети, застосування

яких створює реальну загрозу оточуючим? Чи можна здійснити особистий обшук особи під час фактичного затримання особи?

Відповідь на ці питання не є однозначною. Це пов'язано із тим, що затримання особи в порядку ст. 208 КПК України як захід забезпечення кримінального провадження відбувається після внесення відомостей в ЄРДР. Відповідно під час фактичного захвату особи, тобто до початку досудового розслідування, здійснювати процесуальні дії, в тому числі тимчасове вилучення майна та обшук особи, не дозволено. Натомість, як було вище вказано, законодавець дозволив під час затримання особи тимчасово вилучати в неї речі та здійснювати її обшук.

У такому випадку, слід врахувати, що необхідність вилучення знаряддя злочину або інших предметів виникає одразу після фактичного затримання особи, тобто коли досудове розслідування ще не розпочате. Відповідно, якщо такі дії здійснюються співробітниками Національної поліції, вони проводяться в межах повноважень, наданих їм ст. 37 Закону України «Про Національну поліцію України», якою регламентовано порядок тимчасового обмеження фактичним володінням річчю для запобігання небезпеці [6]. Слід також зазначити, що положеннями Закону України «Про національну поліцію» не закріплено порядок проведення огляду речей або особистого обшуку, а всі вищевказані процесуальні дії реалізуються в рамках проведення поверхової перевірки та огляду (п. 3 ч. 1 ст. 31).

Особистий обшук такої затриманої особи може бути проведено слідчим або прокурором після внесення відомостей про скоєне правопорушення до ЄРДР. Отже, закріплена у законі норма щодо можливості проведення обшуку затриманої особи, окрім слідчим, прокурором, ще й уповноваженою службовою особою фактично не реалізується, оскільки така особа не має право здійснювати слідчі (розшукові) дії. На підставі вищевикладеного вважаємо доцільним виключити уповноважену службову особу з кола суб'єктів, які відповідно до ч. 3 ст. 208 КПК України мають право проводити особистий обшук особи.

Слід також звернути увагу на положення ч. 3 ст. 168 КПК України, якими встановлено процесуальний обов'язок слідчого, прокурора або іншої уповноваженої службової особи під час затримання або обшуку і тимчасового вилучення майна або негайно після їх здійснення скласти протокол. Враховуючи, що дане положення відноситься до порядку тимчасового вилучення майна, то мова йде саме про протокол тимчасового вилучення майна. Втім, за наявності обґрунтованих підстав для проведення особистого обшуку особи, повинен бути складений окремий протокол, про що доцільно внести зміни у діюче кримінальне процесуальне законодавство.

Отже, з урахуванням вищевикладеного, стає зрозумілим, що порядок проведення особистого обшуку або обшуку особи чітко на законодавчому рівні не визначено, що викликає низку питань теоретичного і практичного характеру. Ми переконані, що введення до національного законодавства єдиної норми, яка б закріплювала процесуальний порядок проведення особистого обшуку, створила б сприятливе підґрунтя для недопущення зловживання правами службовими особами та, як наслідок, сприяло б захисту прав особи, у тому числі, права на власність.

На підставі вищевикладеного вважаємо доцільним діючий КПК України доповнити новою окремою статтею 234-1 КПК України «Обшук особи», в якій визначити поняття даної слідчої (розшукової) дії, підстави її проведення, випадки проведення без ухвали слідчого судді та за ухвалою слідчого судді. Можливо для реалізації таких змін потрібно провести більш детальне дослідження. Втім, в якості пропозиції, зміст статті 234-1 КПК України «Обшук особи» пропонуємо викласти у такій редакції:

1. Обшук особи проводиться з метою виявлення та вилучення у особи знаряддя кримінального правопорушення або предметів, документів, речей, що можуть містити відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення та знаходяться на його тілі, в одязі чи в наявних при ньому речах.

2. Обшук особи здійснюється згідно з правилами цього Кодексу, передбаченими для обшуку.

3. Слідчий, прокурор мають право провести обшук особи без ухвали слідчого судді у випадку затримання особи; під час проведення обшуку житла чи іншого володіння особи за наявності достатніх підстав вважати, що особа переховує при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження; під час виконання ухвали слідчого судді або суду про здійснення приводу, про застосування щодо підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, тимчасового арешту, екстрадиційного арешту.

Висновки. Отже, з урахуванням викладеного, слід наголосити, що закріплення у КПК України окремої норми, присвяченої порядку проведення обшуку особи на сьогодні є доцільним, адже, по-перше, сприятиме правовій визначеності тій процесуальній дії, яка законодавчо невре-

гульована, а по-друге, гарантуватиме недопущення зловживання правами службовими особами та, як наслідок створюватиме додатковий захист права особи на недоторканість власності. Отже, вважаємо, що існуючі на сьогоднішній день проблеми порушення права власності, які виникають в ході проведення особистого обшуку можна врегулювати введенням у КПК України два окремих поняття, а саме «особистий обшук» та «обшук», провівши чітке розмежування в залежності від підстав та мети їх проведення.

Список використаних джерел:

1. Удалова Л.Д. Деякі проблемні питання правозастосування кримінального процесуального законодавства. *Актуальні питання кримінального процесуального законодавства України*: збірник матеріалів міжвузівської наукової конференції / Національна академія прокуратури України, м. Київ, 26 квітня 2013 р. Київ: Алерта. С. 8–12.
2. Капустіна М.В. Тимчасовий доступ до речей і документів: проблеми унормування та застосування. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Юридичні науки*. 2016. Випуск 5. Том 2. С. 150–154.
3. Комарницька О. Особистий обшук: сучасний стан та перспектива. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. № 2 (23). Том 7. С. 41–46.
4. Степанова Г.О., Степанов О.С., Кулик Х.М. Обшук особи за КПК України: проблемні питання та шляхи вдосконалення. *Підприємство, господарство і право*. 2017. Вип. 2. С. 294–298.
5. Ухвала слідчого судді Тальнівського районного суду Черкаської області від 11.12.2013 № 704/2044/13-к // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36726836>.
6. Про Національну поліцію України: Закон України № 580-VIII від 2.07. 2015 р. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379

УДК 343.01

ПАДАЛКА А.М.

**ТИПОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ**

В статті розглянуто основні технології злочинної діяльності (комплекси взаємопов'язаних злочинів), що характерні для сучасної організованої злочинної діяльності у сфері оподаткування.

Ключові слова: технологія злочину, технології злочинного збагачення, структура технології злочинної діяльності, цілісність, ієрархічність, структурність, організована злочинність у сфері оподаткування.

В статье рассмотрены основные технологии преступной деятельности (комплексы взаимосвязанных преступлений), характерные для современной организованной преступной деятельности в сфере налогообложения.

Ключевые слова: технология преступления, технологии преступного обогащения, структура технологии преступной деятельности, целостность, иерархичность, структурность, организованная преступность в сфере налогообложения.

The article deals with the main technologies of criminal activity (complexes of interrelated crimes) that are characteristic of modern organized criminal activity in the field of taxation.

Key words: crime technology, technology of criminal enrichment, structure of technology of criminal activity, integrity, hierarchy, structural, organized crime in the field of taxation.

© ПАДАЛКА А.М. – кандидат юридичних наук, начальник кафедри фінансових розслідувань (Університет державної фіскальної служби України)